

Pelikán, Jarmil

Překladatelské dílo Josefa Matouše

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná.
1973, vol. 22, iss. D20, pp. [111]-120

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107868>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JARMIL PELIKÁN

PŘEKLADATELSKÉ DÍLO JOSEFA MATOUŠE

Po šest desetiletí, od počátku našeho století až do své smrti v roce 1971, seznamoval profesor *Josef Matouš* českou čtenářskou obec s polskou literární produkcí a přeložil z ní řadu vynikajících děl. Rodák z Červených Pečků u Kolína vystudoval na přelomu století v Praze bohemistiku a germanistiku. Brzy po studiích zaměřil se na polskou literaturu, která mu byla potom vedle českého písemnictví po celý život nejbližší. V tomto zaujetí pro literární dění sousedního slovanského národa projevilo se nepochybně vliv pražské univerzity, na níž v té době dominovala slavistická orientace. Přednášeli zde mimo jiné Jan Gebauer, Jaroslav Goll, František Pastrnek, Jiří Polívka, Jaroslav Vlček, Jan Máchal; Jaroslav Vrchlický upozorňoval studenty na nejnovější proudy ve světové literatuře a vlastním příkladem povzbuzoval k literární činnosti. Ze slovanských literatur jej silně upoutal právě polský romantismus. I Matouš mu věnoval po celou dobu nejvíce pozornosti.

Neméně důležitým činitelem obracejícím Matoušův zájem k Polákům bylo jeho dlouholeté učitelské působení v Náchodě (1908—1936), kde na česko-polském pomezí byly obzvláště živé tradice vzájemné součinnosti obou národů, podpořené v nedávné době pobytem mnoha polských vězňů v Hradci Králové, kam byli internováni po neúspěšném povstání v r. 1863. Zápisy z té doby přináší svědectví o projevech přátelství mezi povstalcí a místním obyvatelstvem, které mnohému z nich pomáhalo při útěku z věznice.

V r. 1913 objevil se v *Moderní revui* první Matoušův publikovaný překlad. Je třeba zdůraznit tu skutečnost, že hned na začátku své překladatelské činnosti vybral povídku Cypriana Kamila Norwida, autora téměř neznámého nejen v Čechách, ale i v samém Polsku. Tento velký básník náležel zcela do autorů zapomenutých a prokletých; ještě dlouho musil čekat na plné uznání, neboť náročná a novátorská forma jeho básní jen stěží získávala čtenáře. Hlavní Norwidův propagátor, úspěšný překladatel české poezie Zenon Przesmycki-Miriam, věnoval Norwidovi památné osmé číslo revue *Chimera* (1913), o němž Matouš pohotově referoval v *Moderní revue*. Po Norwidovi překládal Matouš čelného polského básníka konce 19. a počátku 20. století Jana Kasprowicze, dále Mickiewicze, Krasińského, Słowackého a Żeromského. Tedy dva velcí současníci, Kasprowicz a Żeromski, a přední romantičtí tvůrci, kteří jej zaujali trvale.

Prátelství s Arnoštem Procházkou rozhodlo o tom, že Matoušovy rané překladatelské i kritické práce byly uveřejňovány v *Moderní revue* a ve *Staré Říši* na Moravě, hlavně v sérii *Nova et vetera*. Rovněž zájem o Stanislava Przybyszewského, jehož tvorbu v těchto letech Matouš pozorněji

sledoval, souvisel s ovzduším kultu tohoto polského satanisty v autorském okruhu Moderní revue. Po první světové válce se v tomto nekritickém zdůrazňování mimořádné úlohy Przybyszewského v polské literatuře a evropské moderně odrážel i ten fakt, že oficiální vládnoucí kruhy v Československu — a v prvé řadě v Polsku — si nepřály sblížení a rozvíjení literárních styků, zatímco Przybyszewski vytrvale zdůrazňoval svůj přátelský postoj k Čechům, dokonce přání usídlit se v Československu.

V meziválečném období seznámil se profesor Matouš s Ivanem Olbrachtem, St. K. Neumannem, Marií Majerovou, Helenou Malířovou, Josefem Horou a dalšími pokrokovými spisovateli. Ve spolupráci s nimi obětavě přispíval ke kulturně politické aktivitě v průmyslových oblastech severních Čech. Mimořádný význam pro Matoušovu další činnost mělo jeho hluboké přátelství s Františkem Halasem, které v pozdější době přineslo bohatou překladatelskou zeň. V tomto meziválečném dvacetiletí Matouš méně překládal, zato se zvýšenou měrou věnoval činnosti kritické a recenzní. Většinu jeho příspěvků otiskly časopisy Cesta, Nové Čechy, Var a Rozhledy. Vedle české a polské literatury si v nich všimal nejnovější produkce řady evropských literatur, hlavně sovětské, německé a francouzské.

V první polovině našeho století mělo překládání z polštiny v českém písemnictví již bohatou tradici. Po obrozenských počátcích u A. J. Puchmajera, Fr. L. Čelakovského, Václava Hanky, J. K. Chmelenského, J. P. Koubka a K. V. Zapa stal se Václav Štulc prvním systematickým překladatelem polské poezie, zvláště Mickiewicze. Dále v tomto směru pokročili Karel Havlíček Borovský, Fr. L. Rieger, J. V. Frič, Antal Stašek, Bohumil Janda a řada dalších. V druhé polovině 19. století obohatili české písemnictví překladatelskými arcidíly z tvorby polských autorů Eliška Krásnohorská, Jaroslav Vrchlický a J. V. Sládek. Z jejich četných následovníků dosáhli pozoruhodných výsledků Otakar Mokřý, František Kvapil, J. E. Nečas, František Vymazal, Rudolf Pokorný, Jiří Bittner, Arnošt Schwab-Polabský, F. A. Hora a F. L. Hovorka. Na přelomu století se kruh překladatelů z polštiny ještě rozšířil, což nepochybně souviselo s mimořádnými úspěchy polských spisovatelů (zvláště Sienkiewicze) a s tehdejší velmi intenzivní česko-polskou kulturní spoluprací, která nabývala na rozsahu během 19. století a kulminovala před první světovou válkou. Mezi překladateli vynikli František Kvapil, Adolf Černý, Jaromír Borecký, Jan Hudec, Emanuel Masák, Jan Svitil-Karník, Jaroslav Rozvoda, František Vondráček, J. J. Langner, Josef Koněrza, Václav Kredba, Václav Dresler a Jaroslav Rypáček, v meziválečném období k nim přibyli Bohumil Vydra, Jaroslav Janouch a Jaroslav Závada.

Na překladech z polského písemnictví zrcadlil se dost výrazně vývoj překladatelských metod od pojetí osvícenského přes romantické, lumírovské a modernistické až k zásadám volného překladu, jak je probojovala generace Otokara Fischera. Četní překladatelé — od Čelakovského až do dnešní doby — vyrovnávali se s monumentálními díly polského romantismu. Byli to zvláště Štulc, Frič, Stašek, Vrchlický, Krásnohorská, Sládek, Mokřý, Kvapil, Černý. Některé vrcholné umělecké plody tohoto nejslavnějšího období polských literárních dějin byly překládány mnohokrát.

Josef Matouš věnoval hlubší pozornost všem čtyřem čelným představitelům polské emigrační literatury. V jejich tvorbě oprávněně spatřoval nejvýznamnější skvosty polského ducha a chtěl je přisvojit způsobem, který by

plně odpovídal současnému vývojovému stupni překladatelské práce. Poněvadž znalost odkazu těchto autorů byla značně rozdílná, soustředil se Matouš na tvůrčí období a díla, která byla v Čechách známa méně nebo se dosud nepřekládala. Později, kolem druhé světové války, překládal znovu ta díla, jejichž převody již zastaraly.

M i c k i e w i c z o v u poezii pokládal Matouš shodně s obecným názorem za nejhlubší, nejucelenější vtělení polského duchovního světa, za nejplnější výraz národních tužeb a snah, za syntetické vyjádření polského národně osvobozenického boje. Kromě drobných fragmentů z ní samostatně přeložil *Knihy národa polského* a *Knihy poutnictva polského*, které byly kdysi nejčastěji překládaným Mickiewiczovým dílem a odehrály svou roli i v českém a slovenském prostředí. Dřívější Kotíkuv překlad jejich první části zapadl v mladobosleslavském provincionálním časopise Pravda, který jej otiskl v r. 1863.

Nejvíce pozornosti věnoval Matouš Juliu S ł o w a c k é m u, jehož si mimořádně oblíbil. Z dřívějších překladů Otakara Mokrého a Františka Kvapila byl básník znám jako svrchovaný slovesný umělec s jiskřivou fantazií, kritický a odbojný, ostře protifeudálně vyhraněný a stále více se přiklánějící k polskému lidu, hlásající nutnost revolučních změn. Téměř neznámé však bylo v Čechách poslední, tzv. „mystické“ období jeho tvorby, kdy vedle vizionářských obrazů zesiloval sociální radikalismus a odsudek konzervativních vrstev národa. Českému čtenáři tvorbu tohoto údobí částečně přiblížil Emanuel Masák, který v ní jednostranně vyhledával náboženské momenty. Poslední autorovo dílo, *Krále Ducha*, překládal řadu let Adolf Černý. Matouš v několika státech načrtl základní problematiku tvorby posledních let básníkovy života, přeložil *Genesis z Ducha* a z dřívějšího tvůrčího období zčeštil „sibiřskou báseň“ *Anhelli*, která kdysi tolik zaujala Antala Staška.

Z tvorby Zikmunda K r a s i ň s k é h o dostali čeští čtenáři Matoušovým přičiněním *Modlitby*. Překlady dvou základních básníkových děl — *Nebožské komedie* a *Irydiona* — zůstaly v rukopise.

Cyprian K a m i l N o r w i d byl českému překladateli po Słowackém patrně nejbližší. Mnohokrát se o něm zmiňoval jako o tvůrce novátorském a nedoceneném, shodně s pozdější skutečností předvídal jeho velkou budoucnost. Norwidovi patřil první Matoušův uveřejněný překlad *Tajemství lorda Singelwortha*, dále vyšly *Novely a legendy* a fragment *Černých květů*.

V početné obci českých překladatelů z polštiny dobyl si Josef Matouš od počátku zvláštní místo a zachoval si je až do konce. Proti časté komercialitě, těžící z poptávky po románové tvorbě renomovaných autorů, zaměřil se Matouš na nejlepší slovesné tvůrce a překládal jenom ta díla, která mu byla nejbližší a pro přejímající literaturu znamenala opravdový přínos. Překladatelství bylo Matoušovi životním posláním. Nikdy si překlad neusnadňoval. Nejsa básníkem, zaměřil se hlavně na prózu; nepomíjel však ani básně, které překládal rovněž s úspěchem.

Ve své překladatelské generaci je Matouš blízký Kvapilovi vytríbeným jazykovým citem a smyslem pro modernistické směry, Koněrzovi skromností, houževnatostí a vytrvalostí, Černému snahou po maximální věrnosti a po zachování všech kvalit originálu, citovým zaujetím a orientací na autory společensky progresivní. Mezi překladatelskými metodami Černého a Matouše je však znatelný rozdíl. Jestliže Černý je v podstatě epigonem Vrch-

lického překladatelské školy se zvláštní snahou po důsledném zachování formální stránky originálu, Matouš je dalek lumírovské mnohomluvnosti, stylistické nivelizaci, verbalismu, hromadění adverbii, adjektiv a vycpávek pro dodržení metrického půdorysu původního znění. Spolu s Fischerovou školou směřuje k volnému překladu. Přitom však klade Matouš hlavní důraz na co nejadekvatnější převod, věrný v uměleckém smyslu slova. Jako kdysi romantikové usiluje o dosažení maximální blízkosti jazykově stylistické, dovede ji však dosáhnout prostředky plně odpovídajícími jazykové normě současné češtiny. Za umělecké prvky originálu vytváří ve své mateřštině náležité ekvivalenty, substituce, vynalézavě reprodukuje bohatství původního textu takovou formou, která působí na čtenáře stejně jako dílo originální.

Matouš má v oblibě básnickou prózu, a nejlepších výsledků dosáhl právě při tlumočení vrcholných děl z této oblasti — Mickiewiczových *Knih národa polského* a *Knih poutnictva polského*, Słowackého *Anhelliho*. Přípravou k nim byly předcházející překlady Krasińského *Modliteb*, Norwidových *Legend a novel*, Kasprowiczovy literární transpozice dojmů z revolučních událostí r. 1905, nazvané *O bohatýrském koni a hroutícím se domu*. Překladatel vybírá díla obsahově i formálně velmi závažná, nejčastěji s hluboce tragickou notou, s vlasteneckou náplní či s podtextem národně osvobozenického boje. Pečlivě dbá na precízní vystižení základních myšlenek, na zachování představ a obrazů. Velmi důsledně dodržuje ráz biblické prózy, volený Mickiewiczem a Słowackým. Vyhýbá se nápadným a neobvyklým výrazům, ale neobává se častěji používat analogických slov a obrátů, které odborná kritika kvalifikuje někdy jako polonismy. Všestranná znalost mateřštiny v synchronickém i diachronickém průřezu i jemný jazykový cit Matoušovi totiž bezpečně určí hranici, po kterou tyto výrazy náležitě poslouží jeho stylizačním záměrům a kdy jsou již skutečným polonismem. Matouš citlivě používá genitivu záporového, přechodníků, koncovek genitivu plurálu na -ův, přičestí minulého činného bez koncového -l (oblek si), archaického slovosledu, přesouvá adjektiva za substantiva apod. Silně archaizovaný je i jeho slovník, bohatý v nevšedních, rozmanitými odstíny zabarvených slovech: kročeje, leb, tesknota, zraky dítek, třímati, dím, pravím, rci, berouce se, naň, tré, spojky než, neb, nebo v jejich dávném významu, spojení jako: Bože, netresci jich; buďte kleti apod.

V Matoušových překladech se též nezřídka vyskytnou případy rekompence, kdy překladatel „zabarvuje“ text na jiném místě, než je tomu v originále, jako např. v VIII. a XI. kapitole *Anhelliho*:

I przyszedł wiatr podziemny, i wyrócił skałę, tak że otworzyła się czeluść ciemna i głęboka, ...

I zdvihl se vítr podzemní a vyvrátil skálu tak, že se otevřela temným a hlubokým jícnem, ...

Bo oto byłem przy niej jak ptak swojski, co się boi, ...

Nebo, hle, dlel jsem u ní jako ochočené ptáče, jež se chvěje strachem ...

Jenom velmi zřídka je možno v Matoušových převezech vytknout nepřesnost vůči původnímu textu či jazykovou neobratnost. V *Anhelli*m například přeložil „loch“ jako „dira“ (na jiném místě použil výrazu „jáma“, který je vhodnější pro celkovou tonaci díla), „gromada“ jako „tlupa“ (poněkud hrubé pro skupinu nešťastných vyhnanců). Patrné veden analogií s jinými místy v eván-

geliích převedl v Knihač poutnictva polského spojení ‚odważy duszę swoją, odważy życie swoje‘ jako ‚spasí duši svou, spasí život svůj‘, ačkoli originál mluví o odvážnosti spojené s ohrožením duše a života, o přivedení jich do nebezpečí, o brání na sebe rizika. ‚Bez mocy i huku i skutku‘ přeložil nepřesně ‚bez síly, hukotu a rachotu‘.

Chybějící úryvek druhé kapitoly *Anelliho* byl patrně vypuštěn v tisku, podobně jako je třeba vysvětlit nedopatřením tisku mylně uvedené datum otištění Staškova překladu (1882 místo 1872). Změny v členění textu do odstavců logicky odpovídají smyslu textu (ostatně v polských vydáních není v tomto směru jednota). Po překladu Reymontových *Chloupů* a běžném užívání výrazu chloup v české historické literatuře mohl Matouš použít nezměněného tvaru tohoto slova i v překladu, zatímco Antonín Kotík v r. 1863 volil ještě výraz ‚otrok‘, aby českým termínem ‚sedlák‘ nezkrátil smysl originálu.

Profesor Matouš nekončil polštinu jako studijní předmět a až do r. 1936 žil vzdálen od pražského slavistického a polonistického centra. Přesto se jeho překladatelská metoda vyznačuje především filologickou fundovaností, svědomitostí a odpovědností vůči autorům i čtenářům. Svě překlady zpravidla doplňoval zasvěcenými komentáři a studii.

Nevšední hodnota Matoušových překladů nás vybízí k tomu, abychom si plně uvědomili ještě jednu významnou stránku jeho osobnosti: nezištnost, čínorodost. Proto tím více je třeba po zásluze vysoko ocenit jeho ochotu poskytnout jiným překladatelům své rozsáhlé vědomosti i bohaté zkušenosti a připravit jim k přebásnění filologický převod. Pro Františka Halase tak připravil řádkový překlad Mickiewiczových *Dziadů*, *Grażyny* a *Konrada Wallenroda*, Słowackého *Balladyny* a *Lilly Wenedy*, pro Vladimíra Holana Mickiewiczových *Sonetů* a *Sonetů krymských*, Słowackého *Otce morem nakažených v El-Arishi*. Matouš se tak značnou měrou přičinil o vynikající úroveň těchto překladů, které jsou s přebásněním *Pana Tadeáše* Eliškou Krásnohorskou našimi nejlepšími překlady z polského písemnictví. Některá Matoušova samostatná přetlumočení, zvláště *Anelli*, se k nim čestně přidružují. Srovnání posledního překladu tohoto Słowackého jedinečného arcidíla s dřívějšími pokusy o přisvojení české literatuře jeho jednotlivých úryvků (pokusili se o to J. V. Frič, Jaroslav Goll, Emanuel Masák, Jaroslav Závada) i celého textu (Antal Stašek, Eugen Stoklas, Bedřich Beneš-Buchlovan) plně zdůvodňuje potřebu nové Matoušovy varianty, která všechny dosavadní rozhodně převýšila a zůstane na dlouhou dobu verzí plně vyhovující, přímo vzornou.

SOUPIS POLONISTICKÝCH PRACÍ JOSEFA MATOUŠE

A. Studie a články

Románové dílo Václava Berenta. Moderní revue 20, 1914, sv. XXVIII, č. 9—10, str. 417 až 421, str. 480—483.

Mystika Słowackého. Moderní revue 22, 1916, sv. XXX, č. 3—4, str. 118—122, str. 171 až 177.

Polská duše [úvaha o dílech Stanisława Przybyszewského *Von Polens Seele* a *Szlakiem duszy polskiej*], Moderní revue 24, 1918, sv. XXXII, č. 4—5, str. 190—191, str. 237 až 240.

- Modlitby Zygmunta Krasińskiego. *Moderní revue* 24, 1918, sv. XXXII, č. 6, str. 264 až 268.
- Báseň *mesianismu* (K 60. výročí smrti Z. Krasińskiego 23. února). *Národ* 3, 1919, č. 8—9, str. 103—105.
- Vznik a význam sibiřské básně „Anielli“ od Julia Słowackého, *Nové Čechy* 3, 1919 až 1920, č. 2, str. 63—66.
- Ídiové základy Słowackého *Genese z Ducha*. *Cesta* 4, 1921—1922, č. 43—46, str. 683 až 684, str. 695—697, str. 718—719.
- Zapomenutý básník [v souvislosti s českým vydáním Norwidových *Novel a legend*]. *Cesta* 5, 1922—1923, č. 14—16, str. 207—209, str. 223—225.
- Diskuse o *socialismu a literatuře v Polsku* [hlavně v časopise *Wiadomości Literackie*], *Var* 4, 1925—1926, č. 2, str. 55—60.
- Marxistický měsíčník polský* [o časopise *Dźwignia*], *Var* 5, 1927—1930, č. 4—5, str. 114 až 118.
- Péče o kulturní hodnoty v Polsku*. *Var* 5, 1927—1930, č. 15—17, str. 384—388.

B. Kritiky, přehledy, recenze

- Poznámky [o publikacích věnovaných Norwidovi, hlavně o 8. svazku *Chimery*], *Moderní revue* 19, 1912—1913, sv. XXVI, č. 5, str. 284—285.
- Belletrie prósou* [W. Orkan: *Drzewiej*; T. Miciński: *Xiądz Faust*], *Moderní revue* 20, 1913—1914, sv. XXVII, č. 4, str. 184—187.
- Polský román* [St. Przybyszewski: *Adam Drzazga*], *Moderní revue* 22, 1916, sv. XXX, č. 4, str. 185—189.
- Jerzy Żulawski: Na sříbrném globu, Vítěz, Stará země* [trilogie v překladu St. Minaříka], *Moderní revue* 23, sv. XXXI, č. 1, str. 45.
- Z polské literatury* [Z. Przesmycki-Miriam: *Pro Arte*], *Moderní revue* 23, 1917, sv. XXXI, č. 3, str. 145—150.
- Polská čítanka* [E. Čech: *Srovnávací polsko-česká čítanka*], *Moderní revue* 24, 1918, sv. XXXII, č. 4, str. 197—199.
- Nové studie o Juliu Słowackém* [J. Ujejski: *Główne idee w Anhellim Słowackiego*; St. Kosowski: *Wsród romantyków i romantyzmu*], *Moderní revue* 24, 1918, sv. XXXII, č. 1, str. 44—47.
- Polské překlady z nové lyriky české* [o překladech Witolda Bunikiewiczze], *Cesta* 1, 1918 až 1919, č. 12, str. 334.
- Z polské literatury* [St. Żeromski: *Walka z Szatanem*], *Moderní revue* 24, 1918, sv. XXXII, č. 4, str. 195—197.
- Drobnosti*. St. Przybyszewski o *expresionismu* [o jeho úvaze v *poznánském Zdroji* 1918], *Cesta* 1, 1918—1919, č. 12, str. 332—333.
- Synthese polskosti* [o článku J. Kleinera: *Na cestách k synthesi polskosti ve varšavském časopise Sfinks* 1918], *Cesta* 1, 1918—1919, č. 18, str. 496.
- Není rysů...* [St. Przybyszewski: *Krzyk*], *Moderní revue* 25, 1919, sv. XXXIV, č. 2, str. 82—84.
- Studium děl Słowackého a Krasińskiego...* [E. Masák: *K branám věčnosti*], *Moderní revue* 25, 1919, sv. XXXIV, č. 3, str. 118—121.
- Varšavanka* [St. Wyspiański: *Warszawianka* v překladu J. Boreckého], *Moderní revue* 25, 1919, sv. XXXIV, č. 8, str. 312—323.
- V románě Stanislava Przybyszewského Děti bídy...* [o překladu St. Minaříka], *Moderní revue* 25, 1919, sv. XXXIV, č. 9, str. 353—354.
- Z literatury překladové* [St. Wyspiański: *Warszawianka* v překladu A. Černého; W. Sieroszewski: *Beniowski* v překladu J. Rypáčka], *Nové Čechy* 3, 1919—1920, č. 1, str. 43 až 44.
- Nová studie o romantismu a mesianismu* [St. Cywiński: *Romantyzm a mesjanizm*], *Cesta* 2, 1919—1920, č. 30, str. 589—591.
- Z literatury polské* [G. Zapolska: *Smrt Feliciana Dulského*; W. Sieroszewski: *Manželství*], *Nové Čechy* 4, 1920—1921, č. 1, str. 36—37.
- Z písemnictví polského* [B. Prus: *Farao* v překladu Rameše], *Nové Čechy* 4, 1920—1921, č. 3, str. 130—131.
- Překlady z polštiny* [W. Berent: *Práchnivina* v překladu J. Rypáčka; W. Sieroszewski: *Osud* v překladu J. Tichého], *Nové Čechy* 4, 1920—1921, č. 4—5, str. 192—193.
- Oceán* od W. Sieroszewského [v překladu J. Rypáčka], *Nové Čechy* 4, 1920—1921, č. 8, str. 327.

- Ve sbírce Z cizích literatur* [J. I. Kraszewski: Ostap Bondarczuk v originále ve Vydrově edici], Nové Čechy 4, 1920—1921, č. 9—10, str. 384—385.
- Vydrova Polská literatura v přehledu*. Nové Čechy 5, 1921—1922, č. 9—10, str. 384—385.
- Reymontova kniha Za frontou* [v překladu J. Rypáčka], Nové Čechy 5, 1921—1922, č. 9 až 10, str. 377.
- Władysław St. Reymont: Chlopi I—IV* [o Rypáčkově překladu], Nové Čechy 6, 1923, č. 1, str. 42—43.
- W. Sieroszewského Návrat* [v překladu K. Vrány], Nové Čechy 6, 1923, č. 2, str. 85.
- V Kornelu Makuszyńském, autoru Podivných povídek...* [překlad J. Rypáčka], Nové Čechy 6, 1923, č. 2, str. 85.
- Jiří Bandrowski: Červená raketa* [v překladu F. S. Heda], Nové Čechy 6, 1923, č. 5—6, str. 228.
- Úsudek polského spisovatele o našem kulturním životě* [Jerzy Bandrowski: Ruch umysłowy w Czechach, Przegląd Warszawski 1923], Nové Čechy 7, 1924, č. 1, str. 27—30.
- Prof. M. Zdziechowski: Europa—Rosja—Azja*. Var 4, 1925—1926, č. 15, str. 435—437.
- O propagandě polské v Československu* [interview s M. Szykowským v časopise Wiadomości Literackie], Nové Čechy 9, 1926, č. 3, str. 96.
- Stefan Żeromski zemřel*. Nové Čechy 9, 1926, č. 4, str. 133.
- Varšavský Tygodnik Ilustrowany* [věnovaný Reymontovi], Nové Čechy 9, 1926, č. 6—7, str. 229—230.
- Stefan Żeromski: Boj se Satanem* [překlad Fr. Vondráčka], Nové Čechy 11, 1928, č. 2, str. 83—84.
- Tažení proti Erenburgovi* [W. Wandurski v časopise Dźwignia 1928], Nové Čechy 11, 1928, č. 5, str. 191—192.
- Kritický posudek díla Przybyszewského* [Boy-Zeleński v časopise Wiadomości Literackie], Nové Čechy 12, 1919, č. 1, str. 35—36.
- Klam Przybyszewského*. Nové Čechy 12, 1929, č. 2, str. 85.
- K. H. Rostworovského tragédie bídy* [o dramatu Niespodzianka], Plán 1, 1929—1930, č. 5, str. 314—316.
- Kritické příspěvky k poznání Mickiewicze* [vystoupení Boye-Zeleńskiego v časopise Wiadomości Literackie, tzv. „odbronzování“], Nové Čechy 13, 1930, č. 2—3, str. 46—49.
- J. Heidenreich: Vliv Mickiewiczu na českou literaturu předbřeznovou*. Nové Čechy 13, 1930, č. 8—9, str. 281—282.
- Ě. Zegadłowicz: Hodina před jitřní*. Nové Čechy 14, 1931, č. 4—5, str. 131.
- Marjan Szykowski: Polská účast v českém národním obrození. 1. díl*. Nové Čechy 15, 1932, č. 4, str. 118—119.
- Kritika historického románu Prusova „Farao“* [J. Parandowski v časopise Wiadomości Literackie], Nové Čechy 15, 1932, č. 7, str. 198—199.
- M. Choromański: Lékař a žárlivost* [překlad J. Bečky], Nové Čechy 17, 1934, č. 8—9, str. 219—220.
- A. Żarnov: U polských básníků* [o slovenské antologii polské poezie], Nové Čechy 19, 1936, č. 9, str. 235.
- Literární cena týdeníku „Wiadomości Literackie“ přiznána za rok 1936 polskému chlopu* [za Pamětníci chlopów, t. 2], Rozhledy 6, 1937, č. 6, str. 46—47.
- Mazáčova polská knihovna*. Rozhledy 6, 1937, č. 11, str. 85—86.
- Polská novelistika* [M. Dąbrowska: Podruzi v překladu J. Minaříkové], Rozhledy 6, 1937, č. 20, str. 153.
- Živé kameny* [W. Berent: Živé kameny v překladu J. Janoucha], Rozhledy 6, 1937, č. 37, str. 283.
- Spisy Adama Mickiewicze. Host do domu 1, 1954, č. 6.*

C. Překlady

1. vydané knižně

a) samostatné překlady Josefa Matouše:

- Zygmunt Krasinski, *Modlitby*. Stará Říše na Moravě 1918, Dobré dílo sv. 45, str. 89.
- Jan Kasprowicz, *O bohatýrském koni a hroutícím se domu*, Praha 1919, Knihy dobrých autorů sv. 158—159, str. 106.
- Cyprian Kamil Norwid, *Legends and novels*. Stará Říše na Moravě 1921, Nova et vetera sv. 43, str. 155.
- Juliusz Slowacki, *Anhelli*. [Přeložil, doslovem a poznámkami opatřil Josef Matouš], Praha 1946, Jan Pohořelý, edice Kotnov sv. 1, str. 97.

Juliusz Słowacki, *Genese z Ducha*. [Přeložil, doslovem a poznámkami opatřil Josef Matouš], Praha 1949, Jan Pohořelý, edice Kotnov sv. 4, str. 59.

Adam Mickiewicz, *Knihy národa polského a poutnictva polského*, Praha 1957, SNKLHU, Knihovna klasiků, Spisy Adama Mickiewicze sv. IV, Prózy, str. 245—290.

b) pořízené společně s jinými překladateli:

Adam Mickiewicz, *Grażyna. Konrád Wallenrod*. [Za spolupráce Josefa Matouše z polského originálu přeložil František Halas. Doslov a poznámky od Josefa Matouše], Praha 1947, Melantrich, Nová polská knihovna, str. 160.

Adam Mickiewicz, *Dziady (Slavnost mrtvých)*. [Za spolupráce Josefa Matouše z polského originálu přeložil František Halas. Doslov a poznámky Josef Matouš], Praha 1947, Melantrich, Nová polská knihovna, str. 344.

Juliusz Słowacki, *Balladyna. Tragedie o 5 jednáních*. [Za spolupráce Josefa Matouše, který knihu doprovodil poznámkami a doslovem, přeložil z polského originálu František Halas], Praha 1950, Československý spisovatel, Pantheon řada II., sv. 13, str. 254.

Juliusz Słowacki, *Lilla Weneda. Tragedie*. [Za spolupráce Josefa Matouše, který knihu doprovodil poznámkami a doslovem, přeložil z polského originálu František Halas], Praha 1950, Československý spisovatel, Pantheon řada II., sv. 14, str. 178.

Juliusz Słowacki, *Otec morem nakažených v El-Arish*. [Přebásnil Vladimír Holan za jazykové spolupráce Josefa Matouše, který přeložil autorův úvod a napsal doslov], Praha 1963, Československý spisovatel, Milé knížky č. 8, str. 38.

Adam Mickiewicz, *Sonety. Sonety Krymské*. [Přeložil Vladimír Holan za jazykové spolupráce Josefa Matouše]; *Grażyna* [Přeložil František Halas za jazykové spolupráce Josefa Matouše], Praha 1953, SNKLHU, Knihovna klasiků, Spisy Adama Mickiewicze sv. I, str. 83—104, 105—125, 227—268.

Adam Mickiewicz, *Konrád Wallenrod. Dziady*. [Přeložil František Halas za spolupráce Josefa Matouše], Praha 1954, SNKLHU, Knihovna klasiků, Spisy Adama Mickiewicze sv. II, str. 435.

Adam Mickiewicz, *Sonety*. [Z polského originálu přebásnil Vladimír Holan za jazykové spolupráce Josefa Matouše], Praha 1957, SNKLHU, str. 58.

Juliusz Słowacki, *Balladyna. Tragedie o 5 dějstvích a epilogu*. [Překlad Františka Halase, pořízený za jazykové spolupráce Josefa Matouše], Praha 1962, DILIA, str. 155.

Halasovy drobnější překlady z polštiny, při nichž Matoušova účast není přímo zaznamenána, je třeba ji však předpokládat, neboť jde vesměs o úryvky společně překládaných děl:

Adam Mickiewicz, *Ruským přátelům. Přeložil Fr. Halas* [fragment *Dziadů*, III. část], *Nové Polsko* 1, 1949, č. 14, str. 254.

Adam Mickiewicz, *Óda na mladost. Přeložil Fr. Halas*. *Slovanský přehled* 35, 1949, č. 1—2, 33—34; *Rudé právo* z 16. 10. 1955; *Nový život* 1955, č. 11, str. 1173.

Adam Mickiewicz, *Píseň vajeletova. Přeložil Fr. Halas* [fragment *Konráda Wallenroda*], *Květy* 5, 1955, č. 1955, č. 41.

2. uveřejněné v časopisech, sbornících a příležitostných publikacích:

C. K. Norwid: *Tajemství lorda Singelwortha*. *Moderní revue* 19, 1912—1913, sv. XXVI, č. 5—6, 197—205, str. 249—258.

J. Kasprovicz: *Fragonard*. *Moderní revue* 20, 1913—1914, č. 10, str. 451—457.

A. Mickiewicz: *Nota o poloze města Rigy r. 1854* [podaná Napoleonovi III. v květnu 1854], *Národní listy* 55, 1915, č. 325, str. 2.

J. Kasprovicz: *Poledne, Poutníci, Starobylý kostel*. *Moderní revue* 21, 1915, sv. XXIX, č. str. 278—280.

Z. Krasíňski: *Modlitba za děti, Modlitba, Modlitba za smrt v mládí*. *Nova et vetera* 1917, sv. 26 (srpen).

St. Żeromski: „Cokoliv se stane — ať padne na mě.“

J. Kasprovicz: *Mramor*. *Národní listy* 58, 1918, č. 51, Nedělní zábavná příloha.

F. Mirandola: *Přednáška žraloka Fufu*. *Cesta* 1, 1918—1919, č. 15, str. 404—407.

C. K. Norwid: *Ad leones!* *Cesta* 2, 1919—1920, č. 3—4, 56—58, str. 71—74.

J. Słowacki: *Genese z Ducha*. *Moderní revue* 26, 1920, sv. XXXV, č. 8—12, str. 336 až 343, str. 385—388, str. 427—436, str. 516—521.

J. Słowacki: *Koleda* [fragment dramatu *Złota Czaszka*], *Nova et vetera* 1920, sv. 40.

C. K. Norwid: *Čenstochovské verše; Z „Černých květů“* [o Słowackém], *Nova et vetera* 1920, sv. 40.

St. Grabiński: *Myšlenkový okruh*. *Cesta* 3, 1920—1921, č. 43—44, str. 661—663, strana 681—684.

C. K. Norwid: *Poslední z bajek (úryvek)*. *Cesta* 3, 1922—1923, č. 26—27, str. 365—366.

A. Mickiewicz: *Život svatého Vojtěcha*. *Archy* 1927 o velikonočních.

- List J. Słowackého matce [dopis z Bejrutu ze dne 19. února 1837], *Archy* 1927 o vánocích.
- Emil Breiter, O básniku „Sedmé jeseně“ *Tuwimovi* [Ze Skamandru XVII], *Archy* 1927/1928 vánoční.
- A. Wat: *Literatura faktu* [o Novém Lefu z časopisu *Wiadomości Literackie*], Plán 1, 1929—1930, č. 9, str. 571—574.
- A. Mickiewicz: *Alexandr Puškin* [překlad Mickiewiczova článku, který byl otištěn 25. května v pařížském časopise *Le Globe* s názvem *Notice biographique et littéraire sur Alexandre Puškin a podepsán Un ami de Puškin*], *Rozhledy* 6, 1937, č. 1, str. 6—7.
- P. Lysek: *Smrt Zogatowe. Z cyklu Bezkydské novely*. *Lidové noviny* 47, 1939, č. 260.
- J. Brzozza: *Země (Románový náčrtek)*. *Kalendář Kalendářů* 1949, str. 167—169.

3. dosud nepublikované:

- Cyprian Kamil Norwid: *Prózy*.
- Zygmunt Krasiński: *Nebožská komedie; Irydion*.
- Władysław Orkan: *V Roztokách*.

**RECENZE A KRITIKY MATOUŠOVÝCH PŘEKLADŮ
(VČETNĚ PŘEKLADŮ POŘÍZENÝCH SPOLEČNĚ
S FRANTIŠKEM HALASEM A VLADIMÍREM HOLANEM)**

- Marian Szykowski, „*Anhelli*“ po czesku na tle rozvoju czeskiego kultu Słowackiego. *Pamiętnik Literacki* 37, 1946, str. 102—113.
- Náš rozhlas ze dne 7. září 1947 (rozhlasový projev Františka Halase).
- Rozhlasový interview Františka Halase dne 2. února 1948.
- Jan Pilař, *Halasovy překlady z Adama Mickiewicze*. *Zemědělské noviny* z 18. února 1948.
- Bka, *Mickiewicz v novém českém překladě*. *Svobodné noviny* z 10. března 1948.
- Fr. Halas o svých překladech z Adama Mickiewicze [interview Vladimíra Kovaříka s Františkem Halasem], *Lidová demokracie* ze 14. března 1948.
- AMP, *Slovesný čin*. *Právo lidu* z 28. března 1948.
- Jan Karník, *Mickiewicz v rouše Halasově*. *Lidová demokracie* z 27. dubna 1948.
- vbk, *Překladatelské arcidílo*, *Práce* z 1. května 1948.
- Marian Szykowski, *Halasovy překlady z Mickiewicze*. *Lidová demokracie* z 9. května 1948.
- Zdeněk Urban, *Překladatelský čin*. *Kulturní politika* z 9. července 1948.
- Stefan Vrtel-Wierczyński, *Nowe przekłady dzieł Mickiewicza*. *Przegląd Zachodni* 4, 1948, č. 4, str. 392—397.
- Stefan Vrtel-Wierczyński, *Nowy czeski przekład „Dziadów“ Mickiewicza pióra Franciszka Halasa*. *Przegląd Zachodni* 4, 1948, č. 12, str. 698—703.
- Marian Szykowski, *Grażyna — Konrad Wallenrod — Dziady w opracowaniach czeskich*. *Pamiętnik Literacki* 38, 1948, str. 170—190.
- Marian Szykowski, *Julius Słowacki v české literatuře*. *Slavia* 18, 1949, str. 212 až 220.
- Marian Szykowski, *Nové překlady z Mickiewicze. František Halas a jeho předchůdci*. *Slovesná věda* 2, 1949, str. 80—92.
- Józef Magnuszewski, *Słowacki w literaturze czeskiej*. *Ilustrowany Kurier Polski* 1949, č. 355.
- Marian Szykowski, *Rodowód poezji Franciszka Halasa*. *Przegląd Zachodni* 6, 1950, č. 1—2, str. 54—64.
- Erich Sojka, *Halasův Słowacki*. *Lidové noviny* z 11. června 1950, příl. *Kulturní neděle*.
- J. Słowacki, *Lilla Weneda*, *Svobodná země* 6, 1950, č. 36, str. 573.
- Józef Magnuszewski, *Słowacki w przekładzie Franciszka Halasa*, *Przegląd Zachodni* 7, 1951, str. 647—656.
- Jerzy Pogonowski, *Překlady Franciszka Halasa z Adama Mickiewicze*, *Pamiętnik Słowiański* 3, 1952, str. 222—256.
- Karel Oliva, *České překlady Mickiewiczových Dziadů*. *Slavia* 23, 1954, str. 527—546.
- Bořivoj Křemenák, *České vydání spisů Adama Mickiewicze*. *Slovanský přehled* 41, 1955, č. 1, str. 30.
- Adam Włodek, *Franciszek Halas. Życie Literackie* 7, 1957, č. 9.
- Blanka Štětková, *Překlady Františka Halase z polštiny*. Brno, 1959 (diplomní práce).

- Józef Magnuszewski, *Juliusz Słowacki w literaturach zachodniosłowiańskich*. Pamiętnik Słowiański 10, 1960, str. 42—43.
- Jerzy Śliziński, *Z kontaktów Franciszka Halasa z Polakami*. Przegląd Humanistyczny 5, 1961, č. 3, str. 125—132.
- Hana Jechová, *Obrazy poetyckie Słowackiego i ich czeskie tłumaczenia*. Przegląd Humanistyczny 9, 1965, č. 6, str. 111—121.
- Jarmil Pelikán, *Z problematyki tłumaczeń literatury polskiej na język czeski*. Sbornik prací filosofické fakulty v Brně D 15, 1968, str. 137—164.
- Blanka Svandová, *Polská romantická poezie v překladech Františka Halase*. Sbornik prací filosofické fakulty v Brně D 17/18, 1971, str. 21—41.

DIE ÜBERSETZUNGEN VON JOSEF MATOUŠ

Prof. Josef Matouš gehört zu den bedeutendsten und fruchtbarsten tschechischen Übersetzern aus der polnischen Literatur. Fast sechs Jahrzehnte hindurch machte er die tschechische Leserschaft mit der polnischen literarischen Produktion bekannt, indem er eine ganze Reihe hervorragender Werke übersetzte. Vor allem interessierten ihn die vier großen polnischen Schriftsteller, die in der Emigration lebten (Mickiewicz, Słowacki, Kraśiński und Norwid). Von den zeitgenössischen Schriftstellern widmete er besondere Aufmerksamkeit Kasprowicz und Żeromski und konzentrierte sich vornehmlich auf Werke, die bei uns unbekannt oder wenig bekannt waren. Słowackis und Norwids literarisches Schaffen stand ihm unstreitig am nächsten. Da er eigentlich kein Dichter war, widmete er sich vorwiegend Prosawerken, doch übersetzte er mit Erfolg auch Gedichte, wenn auch seltener. Mit besonderer Vorliebe übertrug er dichterische Prosa.

Sehr wichtig und verdienstvoll war auch die Hilfe, die er František Halas und Vladimír Holan bei ihren berühmten Übersetzungen aus der polnischen romantischen Poesie leistete. Er bereitete für sie sogenannte Rohübersetzungen von Gedichten vor, die die beiden tschechischen Dichter dann in Verse umsetzen.

J. P.